УДК 330.341.1:338.436
Куцай Н.С., к.е.н., доцент
Семенюк І.В., ст. гр. МОс-21
Луцький національний технічний університет

ФАКТОРИ ВПЛИВУ ТА ТЕНДЕНЦІЇ ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ АПК

В статті розглянуто фактори впливу та тенденції інноваційного розвитку АПК. З врахуванням зазначених факторів проведено дослідження стану інноваційного розвитку сільськогосподарських підприємств Волинської області.

Ключові слова: фактори впливу, інноваційний розвиток, АПК, інноваційний розвиток сільськогосподарських підприємств області.

Kutsai N.
Semenuk I.

NFLUENCE FACTORS AND TRENDS FOR INNOVATION AGRICULTURAL DEVELOPMENT

In our country, agriculture is the most important component of the agro-industrial complex (AIC), which means a complex of industries that have close industrial and economic ties, specializing in agricultural production, processing and storage, which provide all industries with means of production.

Innovation processes in agroindustrial complex have their own specificity. They differ in the variety of regional, sectoral, functional, technological and organizational features, one of which is that in agroindustrial complex, along with industrial means of production, live organisms - animals and plants - take an active part in the production process. Extended reproduction occurs in the interaction of various factors of influence. Therefore, the innovative development of agricultural enterprises must take into account the requirements not only of economic laws, but also of life factors.

The factor is the reason, the driving force of any process that determines its character or its individual traits. These factors can be interrelated or intersect.

All possible factors, or only individual factors, can be used in the process of measures aimed at enhancing the innovative development of agricultural enterprises. The optimal combination of factors and provides a high degree of innovative development of agricultural enterprises. At the same time, in each specific situation, priority is given to a set of factors, which allows to obtain the greatest economic effect.

1. Economic factors characterize the financial condition of a sector, the extent of its dependence on external sources of financing, and investment activity. It should be noted that the complexity and features of agricultural production are characterized by a high level of risk of innovation processes in the agricultural sector.

2. Political factors reflect the nature of political sentiment in the region and the relationship between the regional political and economic elites.

3. Infrastructural factors characterize the technological possibilities of integration of the sector in the economic environment. At present, increasing attention is being paid not only to the development of production, but also to the financial and institutional infrastructure that determine the sector's ability to generate innovation.

4. Social factors. The quality of the workforce has a strong impact on innovation in the sector, as the educational and professional levels of the workforce provide opportunities for innovation and results.

5. Organizational and economic problems at all levels of government that emerge in the course of reforms have led to a loss of functional clarity in managing the innovative development of agricultural enterprises.

6. Market factors. The transition to an innovative economy and the functioning of agricultural enterprises in the market place highlight the market relations related to the features of market research, profit planning, behavior of producers and intermediary structures in the environment of market competition.

7. Environmental factors are conditioned by the climatic conditions in which the enterprise operates. Innovative processes in agriculture should be aimed at the development of energy and resource-saving technologies for the production, storage and processing of agricultural products, improvement of breeding methods, enhancement of breeding and genetic potential, the introduction of know-how and science-intensive technologies that contribute to the growth of production and production. quality.

Environmental factors can reduce the negative impact of economic activity on the environment, suggest optimization of rotation, non-waste production.

Taking into account these factors, the research of the state of innovative development of agricultural enterprises of Volyn region was conducted.

Key words: factors of influence, innovative development, agroindustrial complex, innovative development of agricultural enterprises of the region.

Куцай Н.С.
Семенюк И.

ФАКТОРЫ ВЛИЯНИЯ И ТЕНДЕНЦИИ ИННОВАЦИОННОГО РАЗВИТИЯ АПК

В статье рассмотрены факторы влияния и тенденции инновационного развития АПК. С учетом указанных факторов проведено исследование состояния инновационного развития сельскохозяйственных предприятий Волынской области.

Ключевые слова: факторы влияния, инновационное развитие, АПК, инновационное развитие сельскохозяйственных предприятий области.

Постановка проблеми у загальному вигляді і її зв'язок з важливими науковими та практичними завданнями. У нашій

країні сільське господарство є найважливішою складовою частиною агропромислового комплексу (АПК), під яким розуміється комплекс галузей, які мають тісні виробничо-економічні зв'язки, що спеціалізуються на виробництві сільськогосподарської продукції, її переробці та зберіганні, які забезпечують всі галузі засобами виробництва.

Проведене дослідження показало, що інноваційний розвиток тісно пов'язаний з успішною діяльністю, як окремого сільськогосподарського підприємства, так і АПК в цілому. Велике значення в інноваційній діяльності мають умови і фактори, які впливають на інноваційний розвиток АПК, котрі потрібно враховувати.

Аналіз останніх досліджень у яких започатковано вирішення проблеми. Теоретико-методичний та прикладний супровід формування факторів впливу та тенденцій інноваційного розвитку АПК присвячена низка праць вчених: В. Андрійчук, Д. Васильківський, О. Виханский, О. Гудзинський, М. Малік, Н. Мирошниченко, Г. Осовська, В. Пастухова, О. Писаревський, С. Руденко, С. Судомир, Н. Тарнавська, І. Тищенко, Р. Фатхутдинов, А. Феленко, А. З. Шершньова та ін.

Цілі статті. Метою статті є розгляд факторів впливу та тенденцій інноваційного розвитку АПК.

Виклад основного матеріалу дослідження з обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Інноваційні процеси в АПК мають свою специфіку. Вони відрізняються різноманіттям регіональних, галузевих, функціональних, технологічних і організаційних особливостей, одна з яких полягає в тому, що в АПК поряд з промисловими засобами виробництва активну участь в виробничому процесі беруть живі організми – тварини і рослини. Розширене відтворення протікає у взаємодії різних факторів впливу. Тому при інноваційному розвитку сільськогосподарських підприємств необхідно враховувати вимоги не тільки економічних законів, а й життєвих факторів.

Фактор – це причина, рушійна сила будь-якого процесу, що визначає його характер або окремі його риси. Дані фактори можуть бути взаємопов'язані між собою або перетинатися [1].

У процесі проведення заходів, спрямованих на підвищення інноваційного розвитку сільськогосподарських підприємств, можуть використовуватися всі можливі фактори або тільки окремі. Оптимальне поєднання факторів і забезпечує високу ступінь інноваційного розвитку сільськогосподарських підприємств. При цьому в кожній конкретної ситуації пріоритетним стає та сукупність факторів, яка дозволяє отримати найбільший економічний ефект.

Нами проведена систематизація факторів інноваційного розвитку сільськогосподарського підприємства, які ми розглядаємо як основу для обґрунтування пріоритетних напрямів управління.

1. Економічні фактори характеризують фінансовий стан сектора, ступінь його залежності від зовнішніх джерел фінансування, а також інвестиційну активність. Слід зазначити, що складність і особливості сільськогосподарського виробництва характеризуються високим рівнем ризиків інноваційних процесів в аграрному секторі.

У зв'язку з цим проблема виживання і порятунку виробництва заслонила проблему науково-технічного прогресу. Крім того, інновації зароджуються в тих регіонах, де є сприятливий інвестиційний клімат.

2. Політичні фактори відображають характер політичних настроїв в регіоні і систему взаємовідносин між регіональною політичною і господарської елітою. політика регіональних влади, їх ініціативність у чималому ступені визначають напрями і суттєві ознаки інноваційного розвитку регіону.

3. Інфраструктурні фактори характеризують технологічні можливості інтеграції сектора в економічному середовищі. В даний час все більша увага приділяється не тільки розвитку виробничої, а й фінансової та інституційної інфраструктури, що визначають можливості сектора генерувати інновації.

4. Соціальні фактори. Якість робочої сили активно впливає на інноваційну діяльність в секторі, оскільки освітній і професійний рівень трудових ресурсів забезпечує можливості розвитку інновацій та їх результати.

До таких факторів можна віднести: участь підприємства у благодійних акціях для населення, будівництво житла для працівників, розвиток соціально-культурної сфери та ін.

5. Організаційно-господарські проблеми на всіх рівнях управління, що виникають в ході реформ, призвели до втрати функціональної чіткості в управлінні інноваційним розвитком сільськогосподарських підприємств.

До організаційно-господарських факторів можна віднести: організаційно-правову форму; специфіку виробництва; побудова раціональної структури управління; оптимізацію структури, обсягів виробництва і збуту продукції; кооперацію праці і капіталу всередині підприємства між підприємствами.

6. Ринкові фактори. Перехід до інноваційної економіки та функціонування сільськогосподарських підприємств в умовах ринку висувають на перший план облік ринкових відносин, пов'язаних з особливостями дослідження ринку, планування прибутку, поведінки товаровиробників і посередницьких структур в середовищі ринкової конкуренції. До ринкових факторів слід віднести: маркетингові дослідження ринку сільгосппродукції; бізнес-планування збуту продукції і прибутку; завоювання ніш на продовольчих ринках; налагодження вигідних зовнішньоекономічних відносин.

7. Екологічні фактори обумовлені кліматичними умовами, в яких функціонує підприємство. Інноваційні процеси в сільському господарстві повинні бути спрямовані на освоєння енерго- і ресурсозберігаючих технологій виробництва, зберігання і переробку сільськогосподарської продукції, вдосконалення методів селекції, підвищення селекційно-генетичного потенціалу, впровадження ноу-хау і наукомістких технологій, які сприяють зростанню обсягів виробництва продукції і поліпшення її якості.

Екологічні фактори дозволяють скоротити негативний вплив господарської діяльності на навколишнє середовище, припускають оптимізацію сівозміни, безвідходне виробництво.

З врахуванням зазначених факторів проведено дослідження стану інноваційного розвитку сільськогосподарських підприємств Волинської області.

Волинська область розташована у західний частині України. Вона межує з Рівненською та Львівською областями. Площа складає 20,2 тисяч квадратних кілометрів. Волинська область позиціонується як аграрно-промислова. Сільськогосподарське виробництво і переробка його продукції складає більше половини внутрішнього валового продукту області. Область пишається рядом підприємств з переробки м'яса, птиці, молочних продуктів, овочів та фруктів і планує розширити асортимент та покращити якість цих продуктів як для внутрішнього споживання, так і для експорту [2].

За даними Головного управління Держгеокадастру у Волинській області в 2018 році землі сільськогосподарських підприємств становили 2014,4 тис. га, в тому числі сільськогосподарські угіддя – 1050,2 тис. га.

Процес трансформації колективних сільськогосподарських підприємств в організаційно-правові структури ринкового типу на початку 2000 року часто відбувався формально на виконання Указу Президента [3]. Тому з часом ринкові умови господарювання змусили такі підприємства провести реструктуризацію вже неформально, про що зокрема свідчать постійні зміни кількості агроформувань різних типів [4].

У січні-жовтні 2019 року індекс сільськогосподарської продукції порівняно із відповідним періодом 2018 року становив 101,4 %. В тому числі у сільськогосподарських підприємств – 105,9 %, у господарств населення – 98,2 %.

Питома вага області у виробництві продукції сільського господарства в державі за січень-жовтень 2019 року становила 2,7 %, за обсягами виробництва продукції сільського господарства область посідає 19 місце, за обсягами виробництва на одну особу – 13 місце в державі. Обсяг виробництва продукції

сільського господарства в розрахунку на 1 особу складає 6310 гривень.

Виробництвом сільськогосподарської продукції займаються близько 1000 агропідприємств, із них – 640 фермерських господарств, а також близько 150 тисяч особистих селянських господарств.

В економічно активних сільськогосподарських підприємствах області станом на 1 вересня 2019 року заборгованість із виплати заробітної плати відсутня. Середня заробітна плата у серпні 2019 року становила 9044 гривні.

Усіма категоріями господарств за січень-жовтень 2019 року вироблено 123,2 тисячі тонн м'яса в живій вазі (29 % – продукція господарств населення), 327,4 тисячі тонн молока (77 % – продукція населення).

Хоча в області зберігається тенденція до зменшення кількості корів, у сільськогосподарських підприємствах виробництво молока у вересні ц. р. збільшено на 4,2 % і дорівнює 76,8 тисячі тонн, що вказує на збільшення продуктивності корів в аграрних підприємствах області.

Рівень інноваційного розвитку сільськогосподарських підприємств області перебуває в прямій залежності від технічного забезпечення виробництва і зберігання продукції. У процесі створення нових організаційно-правових структур у сільськогосподарському виробництві, на жаль, відбулося вилучення, фактично розбазарювання техніки, а та, що залишилася, застаріла і здебільшого непридатна для використання.

З метою забезпечення жителів Волинської області сільськогосподарською продукцією, створення додаткових умов для стабілізації цін на ринку продовольчих товарів у всіх районах, обласному центрі, містах, регулярно проводяться сільськогосподарські ярмарки, в яких беруть участь сільгосппідприємства, фермерські, особисті селянські господарства та переробні підприємства, які реалізовують сільськогосподарську продукцію за цінами виробників.

За січень-вересень 2019 року реалізовано продукції виробництва харчових продуктів, напоїв (у відпускних цінах без

ПДВ і акцизу) на суму 5,5 млрд грн, що складає 24,3 % в загальному обсязі реалізованої промислової продукції регіону [5].

Отже, для підвищення інноваційної активності суб'єктів АПК у Волинській області та інвестиційної привабливості сільськогосподарських підприємств необхідні і консолідовані зусилля з боку як держави, так і регіональних органів влади та аграрного бізнесу, спрямовані на формування інноваційної інфраструктури. Це передбачає реалізацію наступних заходів:

– здійснення державою і бізнесом значних капітальних вкладень в сільськогосподарські підприємства, що визначають інноваційну політику в АПК;

– стимулювання впровадження результатів досліджень і розробок за допомогою надання фінансових коштів на їх покупку, оренду або лізинг;

– реорганізація системи управління АПК, його служб і відділів при муніципальних утвореннях з тим, щоб перебудувати командно-адміністративний тип державного управління агропромисловою сферою в консалтинговий-інформаційний, що забезпечує суб'єкти господарювання всіх форм власності своєчасною інформацією про поточну ситуацію на аграрному ринку, який надає консультаційні, інжинірингові та маркетингові послуги сільськогосподарським виробникам, що дозволить підвищити ефективність діяльності організацій і значно знизити інноваційно-інвестиційні ризики;

– удосконалення нормативно-правової бази інноваційного розвитку АПК;

– залучення спілок та асоціацій товаровиробників АПК до формування інститутів розвитку і реалізації державної інноваційної політики в агропромисловій сфері;

– підготовка фахівців в області інноваційного менеджменту в АПК. Розробка заходів по їх залученню і закріпленню в сільській місцевості.

Таким чином, головним у діяльності держави на сучасному етапі розвитку АПК стає формування інститутів розвитку, які сприяють переходу до інноваційно-орієнтованого розвитку.

Варто, також, зазначити що фінансування державної підтримки розвитку підприємств АПК у 2019 році за рахунок загального фонду державного бюджету збільшилося (табл.1).

Таблиця 1. Фінансування державної підтримки розвитку підприємств АПК у 2019 році за рахунок загального фонду державного бюджету (тис. грн)

Програма / напрям	Спрямовано у 2018 р.	Передбачено на 2019 р.	Відкрито асигнування 13.11.2019 р.	Перераховано отримувачам 13.11.2019 р.
Фінансова підтримка заходів в агропромисловому комплексі шляхом здешевлення кредитів	265 913,0	127 160,0	104 085,3	103 936,4
Фінансова підтримка розвитку фермерських господарств	203 263,7	800 000,0	279 008,8	230 440,6
Надання кредитів фермерським господарствам	0,0	200 000,0	140 000,0	140 000,0
Державна підтримка галузі тваринництва, зберігання та переробки сільськогосподарської продукції, аквакультури (рибництва)	2 389 844,2	3 500 000,0	1 604 944,6	1 600 734,6
Фінансова підтримка сільгосптоваровиробників	912 860,8	881 790,0	641 032,5	640 254,1

Примітка. Сформовано на основі даних джерел: [6]

Дані заходи свідчать про удосконалення фінансово-кредитного механізму. По-перше, це дає змогу запровадити інтервенційні та заставні операції на продовольчих ринках. По-друге, підвищити стабілізуючі функції банківських кредитів шляхом подальшого їх здешевлення та більш повного задоволення потреби в них. По-третє, розширити державну підтримку страхового захисту сільськогосподарського виробництва. На даний час для більшості сільськогосподарських підприємств АПК питання стану фінансування державної підтримки є найскладнішою і потребує ретельного дослідження.

Висновки. Враховуючи фактори впливу та тенденції інноваційного розвитку АПК зумовлює потреби у формуванні сприятливого підприємницького середовища; дієвої державної фінансової підтримки; вдосконаленні нормативно-правової бази; здійсненні прямої і непрямої підтримки; створенні та освоєнні інновацій; розвитку ефективних форм партнерства і кооперації; формуванні організаційно-економічних структур; підготовці кадрів у сфері інноваційної діяльності для АПК; пріоритетному розвитку матеріально технічної бази АПК; розвитку міжнародного співробітництва в галузі інновацій АПК.

1. Мирошниченко Н.А. Классификация факторов, влияющих на эффективность сельскохозяйственного производства. *Вопросы экономики и права.* 2013. № 9. С 94-97.
2. Про область. Загальна інформація. URL: http://volynrada.gov.ua/general-information (дата звернення 14.11.2019).
3. Про невідкладні заходи щодо прискорення реформування аграрного сектору економіки: Указ Президента України від 03.12. 1999 р. № 1529/99. Урядовий кур'єр. 1999. 8 грудня. № 230.
4. Феленко А.В. Форма і зміст реструктуризації сільськогосподарського підприємства. Проблеми ефективного функціонування АПК в умовах нових форм власності та господарювання. К.: IAE, 2001. Т. 2. С. 199-201.
5. Департамент агропромислового розвитку Волинської облдержадміністрації. Поради аграріям. URL: http://agrovolyn.gov.ua/advices (дата звернення 17.11.2019).
6. Стан фінансування програм підтримки АПК у 2019 році. https://minagro.gov.ua/ua/pidtrimka/stan-finansuvannya-program-pidtrimki-apk-u-2019-roci (дата звернення 18.11.2019).